

पुष्प - २५ : लोकसंग्रह

अलौकिक नोहावे । लोकांप्रति ।...

१. विश्वरूपाने नटलेल्या विश्वभराची उपासना जनसेवेच्या माध्यमातून करावयाची, हे भागवत धर्माने शिकवलेल्या भक्तीचे वर्म आणि वैशिष्ट होय. त्यांमुळे, जगाला मार्गदर्शन करत राहणे, हे संतांचे कर्तव्यच आहे, असे भागवत धर्म प्रतिपादन करतो.
२. हेच ज्ञानोबाराय परोपरीने सांगतात उदाहरणाद्वारे.
३. त्यांमुळे विवेकाचे मूर्तिमंत दर्शन असणाऱ्या संतांनी जगाबरोबरच चालले-वागले-बोलले पाहिजे यांवर ज्ञानोबारायांचा कटाक्ष आहे.
४. स्वतःसाठी काहीही मिळवायचे नसले तरी संतांनी, ज्ञानी विवेकवंतांनी लोककल्याणासाठी सतत कार्यरत राहिले पाहिजे, हे ज्ञानोबाराय आवर्जून आपल्याला बजावतात.

संतबोल

- मार्गी अंधासरिसा। पुढे देखणाही चाले जैसा। अज्ञाना प्रकटावा धर्मु तैसा। आचरोनि।। (ज्ञा. ३.१५६)
- मार्गाधारे वतावे। विश्व हे मोहरे लावावे। अलौकिक नोहावे। लोकांप्रति।। (ज्ञा. ३.१७९)
- देखे प्राप्तार्थ जाहले। जे निष्कामता पावले। त्याही कर्तव्य असे उरले। लोकांलार्गी।। (ज्ञा. ३.१५५)
- हे ऐसे असे स्वभावे। म्हणोनि कर्म न संडावे। विशेषे आचरावे। लागे संती।। (ज्ञा. ३.१५९)

मंजिरी - २५

१. जे ज्ञान आपल्याला ठाउक आहे ते जगाला मुक्त हस्ताने वाटून जगाचा व्यवहार शुद्ध करण्यासाठी भागवत धर्माचे वर्म आकळलेले विवेकी संत सतत जगाशी संवाद साधत राहतात.
२. त्यासाठीच संतांनी लोकभाषा मराठी (प्राकृत) आणि लोकमाध्यमे यांचा विनियोग केला.
३. ज्ञानाच्या माध्यमातून समाजाचे सक्षमीकरण करायचे तर लोकशिक्षणाचे माध्यम संवादी आणि सोपे हवे.
४. लोकशिक्षणासाठी भागवत धर्माने कीर्तनासारखे लोकव्यासपीठ निवडले.
५. कीर्तनाचा हेतू समाजपुरुषाचे मन आणि बुद्धी निर्मळ करणे हाच होय.
६. 'अमृतानुभवा'चे नमनाचे पहिले पाच श्लोक संस्कृतात असले तरी बाकी प्रबंध मराठी-प्राकृतामध्ये ज्ञानोबारायांनी रचला त्यांमागील हेतूदेखील तोच.

संतबोल

- जे पुरुषार्थसिद्धि चौथी। घेऊनि आपुलां हातीं। रिगाला भक्तिपंथीं। जगा देतु।। (ज्ञा. १२.२१९)
- नाचूं कीर्तनाचे रंगीं। ज्ञानदीप लावूं जर्गीं।। (श्रीनामदेवराय)
- तरी कीर्तनाचेनि नटनाचें। नाशिले व्यवसाय प्रायश्चित्तांचे। जे नामचि नाहीं पापाचें। ऐसें केलें।। (ज्ञा. ९.१९७)